

דף שבועי

בס"ד

פרשת דברים, תשפ"ה, מספר 1629

תקשורת ומשפט אלישי בן-יצחק

אלא שכאן עולה השאלה, האם אכן ניתן לבודד את תהליך קבלת ההחלטות מרעשי הרקע המלווים והנשמעים בתקשורת. האם אכן מגדל השן השיפוטי אטום לקולות התקשורת באופן שאלו אינם נשמעים ומגיעים לאוזנו של השופט. דומה שהתשובה לכך שלילית. מעת לעת אנו מוצאים קולות מתוך מערכת המשפט שמאותתים על הקושי בשמירה על עצמאות שיפוטית לנוכח שטף התקשורת שמאפיין את ההליכים השיפוטיים היום. כך למשל, בראיון שנתן השופט מישאל חשין הוא אמר:⁴

הבעיה היא שבתי משפט נמצאים תחת לחצים אדירים מכל פרסומי התקשורת, ושופט צריך להיות אדם-על כדי לנתק עצמו מכל מה ששמע או ראה, ולנהל משפט כמו שצריך. שופטים מושפעים גם בתת-הכרה משום שבסופו של דבר, אנחנו חיים באווירה מסוימת... ושופט צריך להיות עשוי מברזל כדי להתעלם מכל מה ששמע סביבו. אם אנשים בני משקל אומרים שצריך לזכות משהו, זה משפיע. כי אחד כותב על זה, ואז עוד אחד כותב על זה, ועוד אחד, וזה מגיע למסה קריטית... אין שום ספק בזה. התערבות התקשורת פוגעת חד-משמעית בהליך השיפוטי. הרעיון של ההליך השיפוטי הוא לעשות צדק בבית המשפט. כל הדרך לשם זו רק ההכנה ואין לתקשורת מה לחפש שם. כל ההתערבות הזו עלולה להשפיע על שופטים ועל עדים שעשויים לפחד.

בחבר דיון (פאנל) שנערך בוועידת ישראל לעסקים 2013 חשף שופט בית המשפט העליון חאלד כבוב, את השפעת התקשורת על מערכת המשפט באומרו:⁵

נוכחות עיתונאים באולם המשפט משפיעה על ההליך המשפטי. הימצאות התקשורת באולם מגבילה את יכולתו של בית המשפט לגלות מעורבות בהליך ומחייבת את השופט להיזהר בכל התבטאות.

עוד הוא מוסיף:

כשהייתי שופט צעיר, והיה נכנס עיתונאי לאולם, 'בדחילו ורחימו', הייתי צריך לחשוב מה להגיד.

4 חשין: התקשורת כבר הרשיעה את הנשיא, אתר YNET 17.10.2006.

5 כבוב: נוכחות עיתונאים משפיעה על ההליך המשפטי, אתר גלובס, 9.12.2013.

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000900489>

השבת פותחים את קריאתו של הספר החמישי. ספר שכל כולו נאום אחד גדול של משה שנמסר לעם ישראל בשנת הארבעים ליציאה ממצרים, רגע לפני כניסתם לארץ המובטחת.¹ הרב שמשון רפאל הירש מניח כי עניינו של ספר דברים מושתת על רעיונות ועקרונות שראוי להזכירם לבני ישראל במעבר מהמדבר לארץ ולפני הכניסה אליה, וכך לשונו:²

ספר דברים הוא סיכום של אותן המצוות שהיה צורך מיוחד להזכיר אותן למנהיגים וליחידים בשעת המעבר מן המדבר אל ארץ נושבת.

אחד העניינים שבהם פותח משה את נאומו הוא בהנחת התשתית למערכת משפט. הדרישה המרכזית שמניח משה לקיומה של מערכת משפט היא התביעה "וּשְׁפֹטֶתֶם צֶדֶק" (דב' א:17).

מתוך דרישה זו אבקש לצאת אל שאלת יחסי הגומלין והשפעת התקשורת על תהליך קבלת החלטה שיפוטית של השופט היושב בדיון. סוגיה זו היא מסוג הדברים שלא רבים מעוניינים לדבר אודותיה, ולרוב היא מודחקת לקרן זוית. הטענה המרכזית כנגד שאלה זו מסתכמת בהפניה לסעיף 2 לחוק יסוד השפיטה הקובע: "בענייני שפיטה אין מרות על מי שבידו סמכות שפיטה, זולת מרותו של הדין". תכלית הסעיף ברורה; במהותה מונחת התפיסה שהתפקיד השיפוטי מחייב עצמאות מוחלטת של השופט היושב בדיון. עצמאות זו טומנת בחובה היעדר תלות בשום צד ובשום גורם חיצוני כלשהו, מלבד התלות בחוק. החלטה שיפוטית צריכה להתבסס על תשתית עובדתית ומסכת ראייתית, שסופם חריצת דין בשים לב לעובדות ולאור החוק והתקדים המשפטי.³ מכאן גם המסקנה הבסיסית שלתקשורת אין, ולא צריכה להיות, כל השפעה על השפיטה.

* אלישי בן יצחק, שופט בית המשפט השלום ת"א-יפו.

1 כחודש ושבוע לפני פטירתו של משה.

2 רש"י הירש דב' א:ג.

3 ראו בהקשר זה: טובה שטרסברג כהן, "עצמאות שיפוטית מהי ומהן מגבלותיה", **היבטים בביקורת רשויות המדינה – כתבים ואסופת מאמרים לכבודו ולזכרו של השופט אליעזר גולדברג** (חני אופק-גונדלר, אהרן ברק, ענת הורוויץ, עורכים, 2023) עמ' 277; שלמה לוין, "אי תלות שיפוטית – מבט כלפי פנים" **עיוני משפט** כט, עמ' 5 (תשס"ה-תשס"ז); אהרן ברק, "עצמאות השפיטה – כיצד", **מבחר כתבים** – כרך א, עמ' 955 (תש"ס); יגאל מרזל, "על הצהרת האמונים של השופט", **ספר אור – קובץ מאמרים לכבודו של השופט תיאודור אור**, עמ' 647 (2013).

ליתן דעתו שבניסיונו לרצות את התקשורת ואת דעת ההמון הנוהה אחרי קולות ההדהוד של התקשורת, הוא אינו עובר על האיסור "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק" (שמ' כג:ז). מכאן, שדיין המבקש בהחלטותיו למצוא חן בקרב דעת ההמון או להתחשב בקולות המושמעים בתקשורת, יוכל אולי לרכוש תהילת עולם רגעית. אולם, ככל שקיים פער בין הדעה המושמעת מחוץ לכותלי בית המשפט לבין הממצאים שמוצגים ומתבררים בפני בית המשפט, ההליכה אחר קול ההמון תוביל להחלטות החוטאות לאמת ולצדק, בהיותן מנוגדות לראיות המוצגות ולעדים הנשמעים. משכך הפסוק ממשיך וקובע: "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹא-לֵהִים הוּא" (דב' א:יז); מלאכת השיפוט מואצלת מהאל לאדם והשופט אינו יכול למעול במלאכה זו. על כך אנו מוצאים בספר תהלים: "דִּבֶּר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לִנְגֹד עֵינָי" (תה' קא:ז).

השפעות התקשורת על מלאכת השיפוט מובילות בהכרח למצב של "אוי לדור ששופטיו צריכין להישפט".¹¹ אמון הציבור במערכת המשפט הוא מקור חיותה של המערכת,¹² ואמון זה קיים כשהציבור מאמין שהרשות השופטת עושה צדק על פי דין ולא על פי הלך הרוח של כיכר העיר או העמודים המרכזיים בעיתון, או מדד הרייטינג של תוכנית כלשהי.

די יהיה לנו אם נקבל את ההנחה ששופט הוא בן אנוש ולא מכונה שיפוטית הפועלת בהתאם למנגנון טכני או מכני, ולכן יהיה זה נכון לחדש את השימוש בעקרון הסוב יודיצה (sub judice);¹³ חיזוק התפיסה שההלך המשפטי מתנהל בבית המשפט ולא בכיכר העיר, בדיקת כפי שניתוח כירורגי מתקיים בחדר ניתוח סטרילי ולא בכיכר השוק.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון עורכת לשון: רחל הכהן שיף

11 רות רבה, פרשה א, פסקה א.
 12 ראו: אהרון ברק, מבחר כתבים – על בית המשפט ושופטיו כרך ד, עמ' 190 (2017) "כדי להבטיח את תפקידו בחברה הישראלית בשנים הקרובות, אנו זקוקים לאמון הציבור. אמון הציבור משמעותו, אמון בהגינות השיפוטית ובניטרליות השיפוטית. זהו אמון הציבור ברמתו המוסרית של השופט".
 13 ראו למשל: סע' 71 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב) תשמ"ד-1984; יובל קרניאל, "מי צריך סוב יודיצה?", ספר מרדכי (מוטה) קרמינצ'ר עמ' 617 (2017); בועז שנור, "על איסור הסוביודיצה וחופש הביטוי – מילים פורחות ואותיות מתות", עלי משפט יב, עמ' 261 (תשע"ו); דון סוסנוב, דורון מנשה, "משפט מתנהל בבית המשפט ושם בלבד": על עבירת הסוב יודיצה בעקבות ע"א 409/13 שידורי קשת בע"מ נ' קופר", שערי משפט ח עמ' 9 (תשע"ו); ראם שגב (בהנחיית מרדכי קרמינצ'ר), סוב-יודיצה הגבלת ביטויים לשם הגנה על תקינותם ותדמיתם של הליכים שיפוטיים, (2001).

התבטאותו של השופט כבוב אינה יחידה, ומעת לעת יוצאים שופטים עם הכרזה דומה. הניסיון להשפיע על שופטים בהליך קבלת ההחלטות ממשיך ותופס תאוצה, ודומה שלצד מערכת המשפט והמעורבים בה, כמו עורכי דין מייצגים, צדדים ומומחים, הפכה התקשורת לשחקן משמעותי בהליך. השאלה היא אם יש לאפשר את המעורבות הזו של התקשורת, המשפיעה ולעיתים אף מכריעה בקבלת ההחלטה של השופט.

המונח "צדק" הוא מונח עמום, והבנתו טעונה הבהרה. לא כאן המקום לנסות ולהקיפו במלואו,⁶ אולם ניתן להניח שני יסודות כדי להרכיב משוואה בסיסית שבאמצעותה ניתן להגיע אל הצדק. המרכיב הראשון מופיע בפרשתנו וקובע: "לא תגורו מפני איש" (דב' א:יז), והמרכיב השני מופיע בספר ויקרא וקובע: "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק" (וי' כג:ז).

אחת המצוות החלות על השופט במשפט העברי היא, כאמור: "לא תגורו מפני איש"; על השופט מוטלת החובה שלא לפחד מתוצאות הכרעתו, או במילותיו של המדרש:⁸ "לא תכסו דבריכם מפני פחד איש". במדרש ההלכה מוסברת דרישה זו באופן הבא:⁹

לא תגורו מפני איש, שמא תאמר מתירא אני מפלוגי שמא יהרוג את בני או שמא ידליק את גדישי או שמא יקצץ את נטיעותי, תלמוד לומר: 'לא תגורו מפני איש כי המשפט לא-להים הוא', וכן יהושפט אומר לשופטים: "ראו מה אתם עשים כי לא לאדם תִּשְׁפֹּטוּ כִּי לֵה" (דבה"ב ט:י).¹⁰

הרמב"ם בספר המצוות לומד ממצווה זו עיקרון כללי (מצווה לא תעשה רעו):

שהזהיר הדיין שלא לירא מאדם מזיק גוזם דובר עתק ולא יחתוך עליו הדין והאמת. אבל חייב הוא לחתוך את הדין ולא ישים לב למה שיקרה עליו מן ההיזק מאותו האיש.

ובעל ספר החינוך כותב על מצווה זו (מצווה טטו):
 שנמנע הדיין מלירא מאיש מלדון דין אמת, ואפילו הוא איש מזיק... אלא יחתוך את הדין, ולא יישם לבו כלל למה שיקרה עליו מההיזק בשביל דינו.

הרש"ר הירש מסכם את הדברים בפירושו וכותב, שהציווי מורה לשופט: "אל תשמרו את דעתכם לעצמכם ממורא בשר ודם".

פירוש מעניין אנו מוצאים בדבריו של הרב דוד הלוי סגל, מגדולי פוסקי אשכנז של המאה ה-17, המוכר בחיבורו על השולחן ערוך "טורי זהב". לתפיסתו, תחולת האיסור אינה מצטמצמת רק לשלב הסופי של המשפט וכתביבת פסק הדין, אלא היא משתרעת גם על שלב המשא ומתן. לפי שיטה זו, גם בשלב שבו השופט מציע פשרה לצדדים, אסור לשופט לחשוש ולהימנע מלפסוק כהוגן (דברי דוד). דברים אלו מתיישבים היטב עם חוק יסוד השפיטה הקובע כי המרות היחידה הרובצת לפתחו של שופט היא מרות החוק והחוק בלבד.

לצד העיקרון המופיע בפרשה, המבקש לחזק את השופט במלאכתו להוציא את הצדק לאור, על השופט

6 ראו: חיים שיין, על הצדק (1994).
 7 למגוון הלימודים הנלמדים מציווי זה ראו בבלי שבועות לא ע"א. ראו גם: רמב"ם משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק כא, הלכה י; ובהמשך פרק כב, הלכות ב"ג, ו-י: ראו עוד שר"ת דברי שלום, חלק ד, סימן לו.
 8 מדרש אגדה דברים א:יז.
 9 ספרי דברים פרשת דברים פיסקא יז.
 10 כך גם פוסק הרמב"ם הלכות סנהדרין כב, הלכה א.

